

מאמר זה מוקדש לכבוד ידידי
הרב פרופ' אברהם שטינברג הי"ו.
גיל ששים הוא זמן שמחה –
"עביד יומא טבא לרבנן" (מו"ק כח א),
ועם הגיעך אליו, שא ברכה.
כשם שזכית לשורה ארוכה של מעשים לריבוי כבוד שמים
ולמען הציבור, בקשר הדוק ובעצה אחת עם גדולי הדור,
כן תזכה לעוד שנים רבות של עשייה וריבוי כבוד שמים,
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

בגדר סתם חרמים*

הרב רפאל שמואלביץ*

ראשי פרקים

- א. דין 'סתם חרמים' אינו תלוי בכוונת הלב
- ב. דין 'סתם חרמים' אינו נובע מגזירת הכתוב
- ג. שלושה אופני עשיית חרם ושתי חלויות
- ד. חקירה האם חרמי בדה"ב שוים ממש להקדש או לא
- ה. הפרש בין עשיית החרם לבין חלותו
- ו. שורש עשיית החרם בקללה וחלותו בקדושה ממילא
- ז. גם חלות הקדושה של חרם נובעת מעשיית האדם
- ח. ספיקות במהות הקשר בין עשיית החרם לחלותו

א. דין 'סתם חרמים' אינו תלוי בכוונת הלב

כתוב בגמ' (ערכין כח ב):

ר' יהודה בן בתירא אומר סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר (ויקרא כז כח) "כל חרם קדש קדשים הוא לה"; וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים, שנאמר (ויקרא שם יא) "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", א"כ למה נאמר "כל חרם קודש קודשים הוא לה"? שחל על קדשי קדשים וכו'.

ועי' בשטמ"ק (שם אות י) שממקרא זה למדים ג"כ שהמפרש חרם לבדק הבית נעשה חרמי בדה"ב. ברמב"ם (הלי ערכין ו א) כתב, שלמדים סתם חרמים לכהנים מהאמור (במדבר יח יד) "כל חרם בישראל לך יהיה". ועי' רש"י עה"ת (ויקרא שם כז, עפ"י הספרי שם), שהאומר סתם חרמים להקדש, מביא ראיה ממקרא זה, "כל חרם קדש קדשים הוא לה", ומה אני מקיים "כל חרם בישראל לך יהיה" (במדבר יח יד)? שפירש ואמר ה"ז חרם לכהן.

בפשוטו ב'חרם סתם' דין הוא, שיהא הדבר תלוי לאיזה מהם נתכוין בלבו, ואם פירש בלבו לחרם האחר (כגון למ"ד סתם חרמים לכהנים והוא פירש בלבו לבדה"ב), דין הוא שיחול מה שנתכוין בלבו, כדרך ששנינו במשנה (נדרים יח ב): "סתם נדרים להחמיר וכו', כיצד אמר וכו' הרי עלי כחרם וכו' אם כחרם של שמים אסור, ואם כחרם של כהנים מותר, ואם סתם אסור" וכו', ומבואר בתוס' שם (ד"ה

* הידיעות המובאות במאמר זה, רובן לקוחות מערך 'חרמים' באנציקלופדיה-תלמודית (כרך יז). זאת להזגמה, שתפקידה של האנציקלופדיה התלמודית אינו מסתיים בסיכום הסוגיא הנלמדת. אלא אחרי לימוד הסוגיא בהיקף ובעומק, ובניית יסודותיה, יש לעיין בערך המתאים, ואז להתחיל את לימוד הסוגיא מחדש, ביתר היקף וביתר עומק, ולבנות את יסודותיה מחדש עפ"י המקורות המובאים שם; עד שאפשר לגלות 'עולם חדש' בסוגיא שכבר נלמדה בעבר, ולפעמים אף מתגלה 'עולם מפתיע', כמו שאפשר לראות במאמר זה.

* ראש ישיבה בישיבת "מיר"; חבר מערכת האנציקלופדיה-תלמודית.

סתם נדרים להחמיר), דהדבר תלוי לאיזה חרם נתכוין בלבו, ואם פירש אח"כ לאיזה מהם נתכוין אזלין בתר פירושו¹.

אך א"א לומר כן, דלפ"ז המחלוקת אם סתם חרמים לבדה"ב או לכהנים, היא מה דרכו של אדם להתכוין כשאומר 'חרם סתם'; וזה לא יתכן, דהרי מקראי ילפינן להו, וזה ודאי דאין הקרא מגלה מה הוא מתכוין בלבו, ולי"ש כלל למילף מקרא מה דעת בני-אדם, וגם זה משתנה בכל דור. ועל-כרחך כמש"כ בקרן אורה (נדרים יח ב) דאפי' היה בלבו לסוג האחר ל"מ מידי כל שהחרים בסתם, דגזה"כ היא, וזה צ"ע, דכיון דיש שני סוגי חרם, למה לא יהא תלוי במה שנתכוין בלבו?

ב. דין 'סתם חרמים' אינו נובע מגזירת הכתוב

ויותר קשה ממאי דתנן בנדרים (שם):

ר' יהודה אומר סתם חרמים ביהודה מותרים, בגליל אסורים, שאין אנשי גליל מכירים את חרמי הכהנים.

ופי' הר"ן, דכיון דאינם מכירים את חרמי הכהנים, ליכא לספוקי במידי, דודאי חרמי גבוה קאמרי. והנה כ"ז במתפיס בחרם, אבל בחרמים עצמם, לא הוזכר בגמ' בשום מקום שתלוי במקומות, ומשמע מפשטות הדברים דגם בגליל סתם חרמים לכהנים. וכן נראה מדברי הרמב"ם (הל' ערכין ו א), שפסק דסתם חרמים לכהנים, ולא חילק כלל בין יהודה לגליל (אע"ג דבהל' נדרים א ח פסק, דהמתפיס ב'חרם סתם' אסור משום דסתם נדרים להחמיר, ושם בהלכה יא כתב שבמקום שדרכם שאין קוראים 'חרם סתם' אלא לחרמי כהנים מותר), ומשמע שאף במקום שאין מכירין חרמי כהנים ג"כ סתם חרמים לכהנים.

ועי' רמב"ם (הל' ערכין ח יא), מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם הרי אלו נותנן לכהנים הנמצאין באותו מקום, (ועי' בלח"מ דאע"ג שחרמים ניתנם לכהנים שבמשמר, מ"מ בזה"ז שאין משמרות ניתנים לכהנים שבאותו מקום), ובהשגות הראב"ד שם הביא יש מי שסובר שבה"ז שאין משמרות לא נתכוין אלא לשמים, ודימה למאי דתנן במשנתנו בגליל, ולכאורה לדעתו המחרים סתם בגליל, כיון דאינם מכירים שם חרמי כהנים, ודאי כוונתו לבדה"ב. אכן מסתימת הרמב"ם משמע דפליג ע"ז, וס"ל דמחרים סתם בכל מקום לכהנים. נמצא שהרמב"ם מחלק בין מתפיס בחרם לבין חרם עצמו, דאע"ג דמתפיס בחרם תלוי במקומות, מ"מ בחרם ממש, סתם חרם בכ"מ לכהנים. והטעם הוא, דלענין מתפיס הדבר תלוי בכוונתו, אבל בחרם ממש, הוא דין תורה ש'חרם סתם' לכהנים, אע"ג דהוא אינו יודע מזה, ודעתו להקדש, וכמש"כ בקרן אורה בסוגין דגזה"כ היא, דסתם חרמים לבדה"ב או לכהנים אפילו אינו מכיר אלא סוג חרם אחד (ועי' לח"מ הל' נדרים ב ח, ודבריו צ"ע).

וכ"מ להדיא במדרש ריש תהלים (הובא בילקוט שמעוני פ' קרח רמז תשנ):

"ובמושב לצים" וגו' זה קורח שהיה מתלוץ על משה ואהרן, מה עשה כינס את כל הקהל וכו' ואמר להם אלמנה אחת היתה בשכונתי והיתה לה שדה אחת וכו', באת לקצור אמר לה הניחי לקט שכחה ופאה, באת לעשות גורן אמר לה תני תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון וכו', מה עשתה מכרה את השדה ולקחה שני כבשים וכו' אמר לה תני לי את הבכורות, שכך אמר לי הקב"ה: "כל הבכור" וכו', הגיע זמן גיזתה אמר לה תני לי ראשית הגז וכו', אמרה אין לי כח לעמוד באיש הזה וכו', אמרה הן לי חרם, אמר לה תני לי, שכן אמר הכתוב "כל חרם בישראל לך יהיה".

ועי' בדברי החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סי' לא), שכתב דמדרש זה ס"ל דסתם חרמים לכהנים. והנה היא לא ידעה כלל שיש חרמי כהנים, ואעפ"כ החרם הזה חרמי כהנים הוא, וזה כדברי הקרן אורה.

¹ **הערות העורך:** אין להקשות על דבריהם מהכלל הידוע (נדרים כח א; קידושין מט ב - ג א; מעילה כא א): "דברים שבלב אינם דברים", דהא כבר יסד הריטב"א במשנתנו (וביתר הרחבה בקידושין שם) דכל היכא דהדברים שבלב הם בכלל לשונו אפילו בדרך רחוק, כיון שמשמעות הלשון כן ונשמע כן ממה שהוציא בפיו, לא חשיבי דברים שבלב. רק אם נותן פירוש לדבריו בענין שאינו בכלל לשונו, אע"פ שאנו מאמינים לו שכך התכוין – אין פירושו כלום, דעל זה אמרין דברים שבלב אינם דברים. ומסיים הריטב"א שם – "והוי יודע דנדר ושבועה וחרם בדבר זה דינם שוה". ועי' בריטב"א הוצאת מוסד ברב קוק נדרים יח ב הערה 479, שהביא המהדיר את דעת החכם צבי (סי' קטו) הסובר דדברים שבלב אינם דברים מיוסד על כך שאין אנו מאמינים לו שכך היתה כוונתו. אך גם לשיטתו, היינו רק במקום שאין הדברים מתיישבים יפה עם הכוונה. ראה כן בדבר משה (נדרים שם סוף אות כח), שהוכיח מדעת הרמב"ם דלא אזיל בשיטת הריטב"א (אלא כהחכם צבי הנ"ל), מדפסק (הל' נדרים ב יא) שבמקום שכל אינשי מתכוונים בחרם שיהיה לבדק הבית, לא מהני פירושו להקל שנתכוין לחרמי כהנים (ראה על כך לקמן במאמר זה), אע"פ שבלשון הקודש המילה חרם כוללת את שתי האפשרויות, ולא בעינן שיהיה כן באותו מקום ובאותו זמן, ע"ש.

כל זה צ"ע, דכיון דיש שני סוגי חרם, מדוע קיימת גזה"כ דלא יהא תלוי במה שהוא מתכוין בלבו, אלא על כרחו חל חרמי כהנים לחד מ"ד, וחרמי בדה"ב לאידך מ"ד. ועל הראב"ד קשיא לאידך גיסא, דכיון שהדבר תלוי בכוונת המחרים, אי"כ קרא ל"ל?

ג. שלושה אופני עשיית חרם ושתי חלויות

נראה מבואר מזה, דהנדון ב'חרם סתם' אינו מה היא כוונתו, ואף אינו גזה"כ דלא אזלינן בתר כוונתו, אלא דג' אופני עשיית חרם איתנהו: חרם של הקדש; חרם של כהנים; ו'חרם סתם'. ודיניהם שנים: חרם של הקדש; וחרם של כהנים. ומחלוקת התנאים בעושה 'חרם סתם' היא – איזה חלות חרם חל, אם חרם של הקדש או חרם של כהנים²; ואין הדבר תלוי בכוונת המחרים, דאיהו נמי נתכוין לעשיית 'חרם סתם', וממילא הדבר תלוי בדינו של 'חרם סתם' (ולפי"ז הדבר פשוט שבמתפיס ב'חרם סתם', אין הדבר תלוי בדין 'חרם סתם', אלא תלוי באיזה חלות חרם הוא מתפיס).

ובזה ס"ל להראב"ד דכל זה ב'חרם סתם', שאין אמירתו מוכחת למה נתכוין, אבל בזה"ז שיש לנו אומדנא שנתכוין לחרמי הקדש, אין דנים אותו כעושה 'חרם סתם', אלא כעושה חרם של הקדש; ודעת הרמב"ם דגם כשיש לנו אומדנא מה רצה שיחול, מ"מ איהו לא עשה אלא 'חרם סתם', ולכן תלוי הוא בדינו של 'חרם סתם'. אמנם מדברי המדרש אצל קרת, מבואר שלא כהראב"ד, דהרי ודאי התכוונה לעשות חרמי בדה"ב, ואעפ"כ חל חרמי כהנים.

אמנם הדברים תמוהים מאד, דכיון דקיימים רק שני סוגי חלות חרם, מה שייך לומר דיש גם עשיית 'חרם סתם', ולדון איזה חלות חל ע"י עשיית 'חרם סתם', למה לא נדון איזה חלות חרם נתכוין שיחול? ועכ"פ כשאנו יודע כלל אלא מסוג חרם אחד, איך יחול הסוג השני כשלא פירש איזה חרם הוא עושה, והרי ברור לנו שלא נתכוין אלא לסוג חרם שהוא יודע ממנו?

ד. חקירה האם חרמי בדה"ב שוים ממש להקדש או לא

נראה לבאר הדברים, דהנה אמרין בתמורה (לב א), גבי מקדיש קדשי מזבח לבדה"ב או מחרמים לבדה"ב: "אידי ואידי קדשי בדה"ב, ל"ש מפיק להו בלשון הקדש לבדה"ב [היינו שהקדיש קדשי מזבח לבדה"ב] ול"ש מפיק להו בלשון חרמי לבדה"ב" [שהקדיש קדשי מזבח לחרמי בדה"ב] וכו', ובפיהמ"ש שם כתב הרמב"ם: "ואל תעלה על דעתך שיש הפרש בין שאמרנו קדשי בדה"ב, ובין שאנו אומרים חרמי בדה"ב, לפי שהשמות משונים והענין אחד" וכו'.

ובחידושי הגר"י סוף ערכין (מהדו"ק) דן אי חרמי בדה"ב תורת הקדש מיוחדת, או שהוא ממש הקדש בדה"ב ואינו אלא שם נוסף להקדש בדה"ב, והוכיח מרש"י (ערכין כט א) שכתב, דגם חרמי בדה"ב אינם נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג, ומבואר דהו"ל דין הקדש מיוחד. אכן ברמב"ם (הל' ערכין ח יא) משמע דרק בחרמי כהנים הדין הוא דאינם נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג, וכמש"כ בלח"מ שם, עכ"ד הגר"י. וכוונתו כנראה, דלהרמב"ם י"ל דחרמי בדה"ב אינם אלא שם נוסף להקדש אבל אינו דין מיוחד.

והנה אין הדברים בדעת הרמב"ם מוכרחים, דגם אם יש בו תורת הקדש מיוחדת, מ"מ כיון דהלימוד שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג הוא מהיקש שדה אחוזה לשדה החרם לכהן (כמש"כ בתשו' הראב"ד (הובאה בכפתור ופרח פ"ד; ובבעה"ת שער ז ח"ב אות יג; ובהגר"א או"ח תרמט ס"א וח"מ צה סק"ב)). נמצא דאין לנו מקרא אלא על חרמי כהנים, ולא על חרמי בדה"ב. אכן מפיהמ"ש הנ"ל משמע כהגר"י, וכ"כ במנ"ח (ריש מ' שז), דלהרמב"ם גם לענין תוספת חומש, העמדה, הערכה, פדיה דוקא בדבר המטלטל וגופו ממון ונשאלים עליהם לחכם – דין חרמי בדה"ב כדין הקדש³.

ומ"מ מצאנו שינוי בין חרמי בדה"ב להקדש לענין מחרים כל נכסיו, שלדעת ר"א (ערכין כח א), אינם מוחרמים, שנאמר "מאדם" ולא כל אדם, וכתב בצפנת פענח (הל' ערכין ו ב) דגם בחרמי בדה"ב כן, וכ"נ בראב"ד (בהשג' לרי"ף גיטין כא א) ורמב"ן וריטב"א ומאירי ור"ן (גיטין לח ב), שהלימוד האמור שם מקרא ד"מאדם" אף בחרמי בדה"ב הוא, ולפי"ז אף הלימוד של ר"א הוא גם בחרמי בדה"ב. וכן מאי דאיתא בתורת כהנים (בחקותי פ' יב), לדעת ר' יהודה, שכהנים ולוים אינם מחרמים, שנאמר "אך", אף בחרמי בדה"ב הוא, וכדמשמע בראב"ד שם שכתב שלר"ש שהטעם משום שהחרמים שלהם, דוקא בחרמי כהנים, דבחרמי בדה"ב לא שייך טעמו של ר"ש, ומשמע דלר"י דהלימוד מ"אך" הוא גם בחרמי בדה"ב, וכן הוכיח בס' מעשה חושב ערכין שם מהחינוך (מ' שז), ויבואר להלן. ומשמע

² הערת העורך: בחידושי ר' שמואל לנדרים סי' יד אות ד, ג"כ מעלה אפשרות מעין זו בהבנת הדברים. וראה דברי אביי בב"ב יב א.

³ ותמה המנ"ח: כיון שאינו שוה לבדה"ב לענין פדיה בחמישים שקל כסף, ואינו מתחלק לכהנים, מנ"ל שבשאר דינים הוא דומה להקדש יע"ש. ולא ידעתי מנין פשיטא לי' דלענין הנך תרתי אין דין חרמי בדה"ב כדין הקדש, ובאמת בצפנת פענח (הל' ערכין ד יט) כתב בפשיטות שחרמי בדה"ב מתחלקת לכהנים ביובל, ודלא כמנ"ח בזה.

שחרמי בדה"ב אינם הקדש רגיל, אלא דינים מיוחדים להם. אכן הרמב"ם כנראה חולק ע"ז, עיי' רמב"ם (הל' ערכין ו יג), שהכהן יכול להחרים בכור בהמה לשמים, ועיי' מאירי (יבמות צט ב), וכ"כ בפשיטות במנ"ח (שם); ובלקוטי הלכות (ערכין כח א) שהלימוד שבגמ' לא שייך בחרמי בדה"ב.

ויש לעיי' בהא דאיתא בערכין (כט א):

חרמים כל זמן שהם בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם, שנאמר "כל חרם קדש קדשים הוא לה'", נתנן לכהן הרי הן לכל דבריהם כחולין, שנאמר "כל חרם בישראל לך יהיה".

ומבואר דקרא "כל חרם קדש קדשים הוא לה'" קאי על חרמי בדה"ב, וכן קאי על חרמי כהנים עד שיבואו לידי גזר. וקשיא לן לדברי הרמב"ם דחרמי בדה"ב הו"ל הקדש גמור, ורק שחרם הוא גם לשון הקדש, דב' שמות יש להקדש, איך נאמרו שני סוגי החרמים באותו מקרא? רק לשיטת רש"י דחרם הוא דין מיוחד, ויש ב' סוגי חרמים, חרמי כהנים וחרמי בדה"ב אתי שפיר.

ה. הפרש בין עשיית החרם לבין חלותו

בעיקר הדברים צ"ב, מה שייך לומר דדיני חרמי בדה"ב שונים מדיני הקדש בדה"ב, וכי משום דהזכיר בהם שם 'חרם' נשתנה דינם?

נראה מוכרח מכל מה שנתבאר, דודאי אין חרם לשון להקדש, כאילו הוא שם נוסף, דא"כ לא נאמר בזה שום חידוש, שהרי יכול להקדיש בכל לשון, וודאי לא הוצרך קרא "כל חרם קדש קדשים הוא לה'" לחדש שלשון חרם משמעו הקדש. אלא ודאי עשיית חרם הוא עשייה בפני עצמה, ורק שהחלות שחל בחרם דמי ממש להקדש; ולכן אף שלענין פדיון בני שקלים כסף ולענין שיצא לכהנים ביובל והעמדה והערכה וכיוצ"ב, דמי ממש להקדש, מ"מ לענין הקדשת החרמים יש להם דינים מיוחדים, ולכן א"א להחרים כל נכסיו לר"א, וא"א להחרים בזה"ז לרש"י, וכהנים ולוים אין מחרימים לדעת החינוך, ונראה דאף מש"כ הר"מ שהשמות משונים והענין האחד מיירי על חלות הקדושה שיש בו, אבל לא על עשיית הקדושה.

ולא עוד אלא דבעשייה חרמי כהנים וחרמי בדה"ב תורת עשייה אחת להם, ורק שני סוגי חלות חלים⁴, ולכן שפיר נאמרו חרמי כהנים וחרמי בדה"ב במקרא אחד. אכן צריך ביאור מהו גדר עשיית חרם.

ונראה לבאר, דהנה חידוש גדול מצאנו ביראים (סי' שעה):

"ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (דברים יג יח) – צוה והזהיר הקב"ה שלא ליהנות מדבר שנקרא חרם, נכסי עיר הנדחת נקרא חרם וכו' ע"ז נקרא חרם וכו', המקדיש בלשון חרם, שאומר ה"ז חרם הוא בכלל "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", וכתוב (ויקרא כז כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'".

ועיי' ביראים, שמדובר בחרמי בדה"ב. הנה מפורש בדבריו, שחרמי בדה"ב הם ענין בפני עצמו, שהרי יש בהם לאו של "ולא ידבק", ולכאורה זה סותר למה שנתבאר שהחלות היא של הקדש.

אך ביותר צ"ע, דהרי הלאוין הללו הם לאוין על עניני טומאה, כמו ע"ז ועיר הנדחת, ומה מקום לשתף חרמי בדה"ב בכלל לאו זה אף שנקרא חרם?

ו. שורש עשיית החרם בקללה וחלותו בקדושה ממילא

פתר הדבר נמצא בס' החינוך (מ' שנו), שכתב בשרשי המצוה:

בכל עת היות ישראל מחזיקים בתורתו ומתעטרים בעבודתו, לא תנוח בהם רק טובה ושפע ברכה ורוח נדיבה וטהורה תסמכם, וההפך, והיא המארה והחרם, על אויביהם ושונאיהם. ועל כן כי יקצר רוח אחד וכו' ויוצא מפיו לשון קללה וחרם על ממונו וקרקעותיו, שהם תחת הברכה, הודיעו הכתוב שא"א להוציאו מרשות המבורך ל'רשות אחר' (היינו רשות הטומאה והקללה), לפי שכל אשר מישראל, שהם חלק השם, לו הוא, ומה שקנה עבד קנה רבו, אבל מ"מ אחר שידענו באמת כי כוונת המחרים להוציא אותו דבר מרשותו, ראוי להשלים חפצו, וישוב לרשות אדוניו ויהי קודש.

ועיי' בהמשך דבריו שכתב:

⁴ הערת העורך: ראה בחידושי ר' שמואל שם אות י', שהעלה אפשרות דומה לזו בביאור הענין, אך ללא הראיות שכאן.

מזה השורש לכהנים ולויים שהחרימו אינו נתפס כלל, כי הוא כשוכן בית אדוניו מקום הברכה והחסד והטוב, וכל אשר יש לו להשם הוא, ובתוך הברכה אין מקום לחרם חלילה.

הרי מבואר, שחרם שורשו בצד ה'טומאה', שהוא מקלל נכסיו ומעבירם מרשות הברכה ל'רשות אחר', אלא שזה לא חל, "לפי שכל אשר מישראל הם חלק השם, לו הוא, ומה שקנה עבד קנה רבו", ורק שנפקע ממנו ונעשה הקדש; לכן כיון שהוציא עליו שם חרם, יש כאן הלאו של "ולא ידבק", ובאמת הוא מענין איסורי ה'טומאה'.

והיינו ממש מה שנתבאר לעיל, שעשייתו חרם הוא (והוא משותף לחרמי בדה"ב ולחרמי כהנים), אך מה שחל אינו מה שעשה הוא, אלא חל או חרמי בדה"ב, והיא קדושת הקדש, או חרמי כהנים; ולכן לענין פדיון וכיצו"ב הו"ל ממש כמו הקדש, ומ"מ בעשייתו יש כאן תנאים מיוחדים וכמש"נ⁵.

ונתחדש, דאע"ג דאיהו עשה חרם, והקדושה חלה ממילא, מ"מ הוא הקובע לאיזה תכלית יהא החרם מיועד, אם לכהנים ואם לבדה"ב. ומתבאר יפה מה שנפרש לעיל דיש ג' אופני עשיית חרם: חרם שהולך להקדש, וחרם שהולך לכהנים, ו'חרם סתם', שלא קבע למה ילך, אלא הוא עשה 'חרם סתם', ובוה נחלקו התנאים מה דינו של חרם שלא נקבע ע"י המחרים מה יהא, אם לכהנים או לבדה"ב. ואין לנו לדון למה נתכוין, דאיהו נתכוין ל'חרם סתם', ולכן חל החרם כפי דינו של 'חרם סתם'. ודעת הראב"ד הוא, דכל זה כשאין לנו אומדנא, אבל בזה"ז שיש לנו לומר דכוונתו להקדש, אי"כ מתפרש לשונו שעשה חרם בדה"ב, וכאילו פירש חרם לבדה"ב, ואינו כלל 'חרם סתם' (ואולי נלמד מדין ידות חרמים, וצ"ב). ואילו לדעת הרמב"ם, גם כשאנו יודעים מה רצה שיחול, מ"מ הוא עשה 'חרם סתם', ולכן חל 'חרם סתם', ואין משגיחים ברצונו.

אכן מה שכתב המנ"ח, שנשאלים על חרמי בדה"ב כמו הקדש – אינו מוכח לפי"ז, שהרי השאלה קשורה לעשיית החרם, שהוא מענין חרם ולא מענין הקדש.

ז. גם חלות הקדושה של חרם נובעת מעשיית האדם

אמנם לאחר העיון נראה שגם הסבר זה אינו, דמה שייך שיפרש חרמי בדה"ב וחרמי כהנים, שהרי איהו אינו אלא מחרים, ורק שממילא חל.

גם יקשה ממה דאיתא בנדרים (יח ב), דחרמי בדה"ב הו"ל דבר הנדור, וע"כ שקדושת פה שלו הקדישם, דאילו הוה חל ממילא אי"ז דבר הנדור⁶. וע"כ דאיהו עושה את הקדושה, וזה סותר לדברי החינוך.

ובעיקר דברי החינוך קשה, ממאי דתנן בביצה (לו ב): "ואלו משום מצוה וכו' ולא מחרימין", וברמב"ם (הל' ערכין ח יב) כתב, שההקדשות והערכין והחרמים מצוות, וראוי לאדם שינהיג עצמו בדברים אלו, כדי לכוף את יצרו ולא יהא כילי, ויקיים מה שציוו נביאים (משלי ג ט) "כבד את ה' מהונך" וכו'; ולדברי החינוך הנ"ל, שהחרם הוא הוצאה מפיו של לשון קללה על ממונו וקרקעותיו, להוציא מרשות המבורך ל'רשות אחר', קשה להבין שמצוה לעשות כן, אע"ג דבתוצאה חל הקדש; עדיף שיכבד אדם את ה' מהונו ע"י שיקדיש, ולא ע"י חרם אף שהוא הולך להקדש, וצ"ע.

וע"כ צריך לדחוק ולומר, שאין כוונת החינוך שהוא מחרים, וההקדש ממילא חל, אלא דאף ההקדש מכלל עשייתו, דאחר שהוא יודע שא"א להוציא נכסיו לרשות אחרת ע"י קללתו, מתכוין הוא להכניסם לרשות הקדש או כהנים, ואף זה בכלל עשייתו הוא. לכן שייך שיפרש אם לכהנים או לבדה"ב, ושייך שפיר להתפיס בהם. ואף ה'חרם סתם' יש בכלל עשייתו שיחול על ידיו קדושה, אלא שלא קבע איזו קדושה, אם לבדה"ב או לכהנים, ובוה נחלקו איזו קדושה כלולה ב'חרם סתם', שלא נקבע דינו ע"י המחרים.

ולפי"ז אתי שפיר מה שכתב המנ"ח שאפשר להישאל על החרמים, ומשום שההקדש עשייתו הוי, ויכול לעוקרו ע"י שאלתו, והאיסור של "לא ידבק" הוא רק כ"ז שיש בהם הקדושה, ולאחר שנפדו, ודאי פקע איסור "לא ידבק", דמיתלי תלי בקדושה, וצ"ע בזה. ועדיין מה שהחרמים מצוה צ"ע קצת, דסו"ס יש בעשייתו ענין קללה וחרם, והרי עובר הוא על "לא ידבק" וגוי לדעת היראים, וצ"ע.

ח. ספיקות במהות הקשר בין עשיית החרם לחלותו

אולם מצאנו לכאורה סתירה לכל מה שכתבנו, והוא מדברי הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יד יב):

⁵ הערת העורך: ראה בקונטרסי שיעורים על נדרים שיעור ג אות ה, שג"כ כתב כה"ג.

⁶ ועי' תוס' ורא"ש (נדרים יט ב) שאף חרמי כהנים הו"ל דבר הנדור, ועד שיבואו לרשות כהן – שמועלים בהם – אפשר להתפיס בהם.

נתכוין לנדוד בעולה ואמר קרבן, לנדוד בחרם ואמר הקדש, דבריו קיימין, שהעולה קרבן והחרם הקדש.

היינו דלכן אין זה כמו נתכוין לומר מעשר ואמר תרומה, הרי להדיא שגם עשיית חרם והקדש אחד הוא, דאם רק החלות הוא הקדש אבל עשייתו היא חרם, א"כ אין זה דבר אחד.

אכן ודאי א"א לומר שגם העשיה היא אחת, כמו שהוכחנו מסתם חרמים, וממה שנכלל הכל בפרשה אחת; ואולי י"ל לפי מה שנתבאר, דהוא עושה חרם והקדש כאחת, והכל מכלל עשייתו, א"כ נתכוין לומר חרם ואמר הקדש חל מיהת חלק ההקדש שבחרם, ואיה"נ דאם יתכוין לומר הקדש ואמר חרם – לא יחול, דבעינן שם הקדש בלבד.

אך צ"ע לומר כן, דלכאורה שני החלקים שבחרמי בדה"ב אינם שני חלקים נפרדים אלא עשיה אחת משותפת, ועשיית הקדש שבחרם ל"ד לעשיית הקדש גרידא, והדעת נותנת דזה מפריע לפיו ולבו שוין, וצ"ע עוד.